

УДК 378.011.3-051:81'243](430)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/50-64>

Оксана СТОРОНСЬКА,
orcid.org/0000-0003-2348-0265
кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) okstoronska@gmail.com

ЗМІСТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НІМЕЧЧИНІ

Статтю присвячено вивченню особливостей конструювання змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині з огляду на складні завдання перебудови системи професійної освіти педагогічних кадрів цього профілю в Україні, що вимагають інтеграції позитивного зарубіжного, зокрема й німецького, досвіду в цій сфері з обов'язковим урахуванням вітчизняних реалій. Її метою є розкриття змісту фахової підготовки учителів іноземних мов у Німеччині та якісна і кількісна характеристика його структурних елементів. Досягнення цієї мети передбачало застосування методів аналізу, інтерпретації, узагальнення нормативно-правових документів Німеччини щодо професійної підготовки педагогічних кадрів та відповідних освітніх програм. У результаті дослідження розглянуті чинні стандарти змісту фахової підготовки учителів іноземних мов у Німеччині, що встановлюють в його структурі низку компонентів, зокрема лінгвістичний, літературознавчий, культурологічний, методичний, відповідно до переліку фахових компетентностей педагогічних кадрів цього профілю, необхідних для їхньої успішної професійної діяльності. У статті представлено ключові тематичні орієнтири кожного названого складника змісту фахової підготовки учителів іноземних мов на основі аналізу й інтерпретації відповідних стандартів та продемонстровано особливості їх реалізації у бакалаврських і магістерських програмах професійної освіти вчителів іноземних мов вищих навчальних закладів Німеччини. Зокрема на прикладі чинних програм Потсдамського університету для професійної підготовки вчителів англійської мови як іноземної розглянуто якісні та кількісні параметри фахових дисциплін і курсів та визначено типові ознаки змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови в німецькій системі вищої освіти (комплексність, інтегрованість, концентричність, обсягова збалансованість складників).

Ключові слова: педагогічна освіта Німеччини, вчителі іноземних мов, фахова підготовка, фахова компетентність, зміст, стандартизація, структурування, змістові компоненти.

Oksana STORONSKA,
orcid.org/0000-0003-2348-0265
Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Comparative Pedagogy and Methodology
of Teaching Foreign Languages
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) okstoronska@gmail.com

THE CONTENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN GERMANY

The article is devoted to the study of the peculiarities of constructing the content of professional training of foreign language teachers in Germany taking into account complicated tasks of reforming the system of professional education of teachers in Ukraine, which require the integration of positive foreign, including German, experience in this field. Its purpose is the analysis of the content of professional training of foreign language teachers in Germany and qualitative and quantitative characteristics of its structural elements. In order to achieve this objective the methods of analysis, interpretation, generalization of German legal documents on the professional training of pedagogical staff as well as relevant educational programs have been used. As a result of the research, current standards of the content of professional training of foreign language teachers in Germany are considered, which establish a number of components in its structure, including linguistic, literary, cultural and linguodidactic according to the list of professional competences of teachers necessary for their successful professional activities. The article presents the key thematic guidelines of each component of the content of professional training of foreign language teachers on the basis of the analysis of relevant standards and demonstrates the peculiarities of their implementation in Bachelor's and Master's programs for professional training of foreign language teachers in German universities. In particular, on the example of current programs of the University of Potsdam for professional training of English teachers qualitative and quantitative parameters of professional disciplines and courses are considered and typical features of the content of professional training of foreign language teachers in German higher education system (complexity, integration, concentricity, the balance of the content components) are defined.

Key words: pedagogical education in Germany, foreign language teachers, professional training, professional competence, content, standardization, structuring, content components.

Постановка проблеми. Сучасні реформаційні процеси в українській освіті висувають нові вимоги щодо її кадрового забезпечення та якості його професійної підготовки. Зокрема у Концепції розвитку педагогічної освіти підкреслена нагальність розв'язання проблеми дисбалансу між суспільним запитом на висококваліфіковані педагогічні кадри, перспективами розвитку суспільства, глобальними науково-технологічними трансформаціями та існуючою системою педагогічної освіти, а також рівнем готовності її випускників до сприйняття та реалізації освітніх реформ в Україні (Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018: 4). Її положення засвідчують важливість комплексної модернізації вітчизняної системи професійної підготовки учителів відповідно до сучасних реалій і викликів у сфері навчання і виховання молодих поколінь. Пошук шляхів і способів удосконалення української системи педагогічної освіти актуалізує дослідження зарубіжного досвіду в розв'язанні цієї проблеми. За цих умов привертають увагу досягнення Німеччини у сфері реформування педагогічної освіти загалом та професійної підготовки вчителів іноземних мов зокрема, втілені у комплексі конструктивних заходів і підходів до її організації.

Аналіз досліджень. Німецький досвід розбудови системи професійної освіти вчителів, зокрема й іноземних мов, є об'єктом пильної дослідницької уваги вітчизняної наукової спільноти. В зв'язку з цим в сучасній науковій літературі висвітлено доволі широкий спектр питань про історію становлення німецької системи педагогічної освіти (Махія, 2009), сучасний стан і тенденції її розвитку (Кристинчук, 2016), теоретико-методичні засади професійної освіти вчителів у Німеччині (Шапочкіна, 2012) та її окремі компоненти, зокрема психолого-педагогічну (Дяченко, 2016), професійно-практичну підготовку (Сторонська, 2018). Наукові студії з проблем професійної підготовки учителів іноземних мов у Німеччині, своєю чергою, висвітлюють передовсім її змістові, організаційні, методичні аспекти в контексті проблеми формування професійної компетентності учителя іноземної мови з огляду на комплексність, нестандартність, мінливість завдань його професійної педагогічної діяльності в умовах сьогодення (Базова, 2011; Козак, 2005). Результати цих досліджень засвідчують вагомому науково-практичну цінність німецького досвіду професійної підготовки учителів іноземних мов та доводять доцільність його подальшого вивчення з огляду на динамізм і масштаби трансформацій в цій сфері.

Мета статті полягає в аналізі змісту фахової підготовки учителів іноземних мов у Німеччині та характеристиці його структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Фахова підготовка займає пріоритетне місце серед циклів професійної освіти вчителів іноземних мов у Німеччині, що підтверджується положеннями нормативної бази її здійснення, зокрема Постанови Конференції міністрів освіти і культури федеральних земель про змістові стандарти викладання фахових дисциплін і фахових методик у процесі педагогічної освіти. Визначені у цьому документі норми забезпечують стандартизацію фахової підготовки вчителів іноземних мов як інтегрованого складника їх професійної освіти на федеральному рівні, важливість якої зумовлена суттєвими регіональними відмінностями у підготовці педагогічних кадрів на теренах Німеччини з огляду на широкі повноваження федеральних земель в управлінні освітньою галуззю та локальні особливості їхніх систем шкільництва.

Стандарти фахової підготовки вчителя іноземної мови в Німеччині втілені передовсім у переліку фахових компетентностей як нормативних прогнозованих результатів цього циклу педагогічної освіти, серед них лінгвістична, літературознавча, культурологічна, методична компетентність. Лінгвістична компетентність деталізована у документі через систему знань про іноземну мову, зокрема її фонетику, лексику, граматику, її різновиди і функціонування в суспільстві, історію зародження і тенденції сучасного розвитку тощо та умінь їх раціонального застосування у практиці спілкування і викладання в закладах загальної середньої освіти. Літературознавча компетентність визначається через сукупність знань про літературу народу-носія іноземної мови, її історію, провідних представників різних літературних епох і жанрів та умінь аналізувати й інтерпретувати твори іншомовної літератури. Культурологічна компетентність, своєю чергою, обґрунтована положеннями документа як обізнаність із способом і нормами життєдіяльності народу-носія іноземної мови, його культурними здобутками та готовність до здійснення міжкультурної комунікації. Врешті методична компетентність конкретизується у документі як здатність до ефективної організації процесу формування іншомовних знань, умінь і навичок учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та відповідно до актуальних лінгводидактичних підходів (*Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung*, 2019: 44).

Ці компетентності як прогнозовані результати фахової підготовки вчителя іноземної мови у Німеччині слугують ключовими орієнтирами відбору і структурування її змісту. Так, з огляду на визначений перелік фахових компетентностей учителя іноземної мови документ передбачає низку підпорядкованих їй формуванню змістових компонентів, зокрема лінгвістичний, літературознавчий, культурологічний та методичний.

Стандарти лінгвістичного компоненту систематизовані з межох двох розділів документу – «Практика мовлення» та «Мовознавство». Перший розділ встановлює такі змістові орієнтири у фаховій підготовці вчителів іноземної мови, як лексичні, граматичні, фонетичні, стилістичні норми іноземної мови, правила усної і писемної комунікації іноземною мовою, підходи до перекладу, сприйняття і творення іноземних текстів різних жанрів, регіональні різновиди іноземної мови, соціокультурні і міжкультурні аспекти спілкування іноземною мовою. Другий розділ утверджує серед ключових тематичних пріоритетів у процесі фахової освіти вчителя іноземної мови питання системно-структурних характеристик іноземної мови та тенденцій її розвитку, соціальних, прагматичних і міжкультурних аспектів іноземної мови, термінології і методології дослідження явищ іноземної мови, форм існування й особливостей функціонування іноземної мови в суспільстві, психолінгвістичних механізмів іноземної комунікації, психологічних закономірностей освоєння іноземної мови тощо. Мовознавчий компонент змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов освітніх закладів II ступеня передбачає додаткові теми про зародження і розвиток іноземної мови в історичній ретроспективі, генеалогічну класифікацію мов і спорідненість іноземної мови, варіантність норм і засобів на різних рівнях її системи (Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung, 2019: 45).

Тематичні аспекти літературознавчого компоненту змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині регламентуються розділом документу під назвою «Літературознавство» та відображають такі змістові акценти, як методологія аналізу та інтерпретації літературних текстів та категоризація їхніх типів, розвиток іноземної літератури від XVI-XVII століття до сьогодення, історична контекстуалізація авторів і творів іноземної літератури, провідні жанри, теми, мотиви сучасної іноземної літератури тощо. Літературознавчий компонент змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов освітніх закладів II ступеня охоплює також додаткові теми про представників і

твори іноземної літератури часів Середньовіччя, еволюцію іноземної літератури в контексті суспільних, політичних, культурних процесів окремих епох у відповідному історичному контексті, специфіку окремих жанрів іноземної літератури (Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung, 2019: 45).

Своєю чергою, особливості культурологічного компоненту змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині представлені розділом документу «Культурологія» та фокусуються на різномірних країнознавчих питаннях, зокрема про політичну, економічну, соціальну тощо сфери життєдіяльності народу-носія іноземної мови, його матеріальну і духовну культуру, цінності та способи буття, а також на загальних проблемах сприйняття чужої культури та життя в полікультурному середовищі. Зміст фахової підготовки вчителів іноземних мов освітніх закладів II ступеня культурологічний компонент доповнює темами про актуальні теоретичні і концептуальні підходи у галузі культурології та проблематику і методологію компаративних культурологічних досліджень (Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung, 2019: 46).

Зрештою тематичні орієнтири методичного компоненту змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині відображені у розділі документу із назвою «Фахова методика» та упорядковані у широкому переліку питань, зокрема про теорії і концепції навчання мов в умовах мультилінгвізму і полікультурності, особливості організації особистісно та компетентісно орієнтованого уроку іноземної мови, підходи до навчання іноземних мов у гетерогенному учнівському середовищі, інструменти діагностики і контролю результатів навчання іноземної мови, засоби та методи інклюзивного навчання іноземної мови тощо. Цей компонент не передбачає диференціації змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов з огляду на спеціалізацію їх професійної освіти відповідно до ступеня чи типу шкільного навчального закладу та є уніфікованим елементом у підготовці вчителів іноземної мови для німецьких шкіл усіх видів і рівнів (Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung, 2019: 46).

Ці загальнодержавні стандарти структурування змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині відображають комплекс мінімальних вимог до її здійснення, сприяючи досягненню оптимального ступеня її впорядкованості у масштабі

усієї країни. Вони слугують ефективним інструментом уніфікації підходів у здійсненні фахової підготовки вчителів іноземних мов на основі регламентування її кінцевих результатів та встановлення ключових змістово-тематичних орієнтирів. Ці стандарти характеризуються рамковим характером, гнучкістю, відкритістю з огляду на важливість урахування регіональної специфіки систем професійної підготовки вчителів іноземних мов у федеральних землях Німеччини. Встановлені на таких засадах норми фахової підготовки вчителів іноземних мов вважаємо прикладом ефективного розв'язання проблеми її стандартизації на загальнодержавному рівні із одночасним збереженням регіональних особливостей і практик її здійснення.

Наведені вище структурні компоненти змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині відповідно до документу конкретизуються та доповнюються в освітніх програмах німецьких університетів. Для прикладу розглянемо особливості реалізації цих стандартів фахової підготовки вчителя іноземної мови в освітній програмі зі спеціальності «Загальна середня освіта I-II ступенів (Англійська мова)» Потсдамського університету для бакалаврського і магістерського освітніх рівнів. Так, зміст фахової підготовки вчителя англійської мови згідно з цими програмами втілений у комплексі модулів лінгвістичного, культуро- та літературознавчого, методичного спрямування відповідно до встановлених стандартів.

Тематика лінгвістичних модулів («Практика мовлення», «Система англійської мови та її рівні», «Вступ до англіцистики та американістики», «Основи англіцистики» та ін.) спрямована як на формування знань про лексичну, граматичну, фонетичну систему англійської мови, її орфографічні, стилістичні норми та умінь аудіювання, читання, говоріння, перекладу й академічного письма, так і на ознайомлення із проблемами історії та теорії англійської мови, її соціальної і територіальної диференціації тощо. Проблематика культуро- та літературознавчих модулів («Література та культура англословних країн», «Американська культура / література», «Англофонна постколоніальна література / культура» та ін.), своєю чергою, розкриває особливості літератури англословних країн, знайомить із творчістю її видатних представників, озброює прийомами і стратегіями аналізу й інтерпретації їхніх творів, а також репрезентує розмаїття культурних явищ англословних націй крізь призму їх ідентичності, історії, життєустрою і т.д. Зрештою зміст навчальних модулів дидактико-методичного спрямування («Методика викладання англійської мови у закладах загальної середньої

освіти», «Методика викладання англійської мови у загальноосвітніх школах I-II ступенів») охоплює комплекс питань стосовно теорій вивчення мови, концептуальних підходів у викладанні іноземних мов, планування й організації навчання англійської мови в загальноосвітніх школах різних типів і ступенів (Fachspezifische Studien- und Prüfungsordnung für das Bachelorstudium im Fach Englisch für das Lehramt für die Sekundarstufen I und II (allgemeinbildende Fächer) an der Universität Potsdam, 2020; Fachspezifische Studien- und Prüfungsordnung für das Masterstudium im Fach Englisch für das Lehramt für die Sekundarstufen I und II (allgemeinbildende Fächer) an der Universität Potsdam, 2020).

Аналіз інформаційного наповнення модулів фахової підготовки вчителів англійської мови за бакалаврською та магістерською програмою Потсдамського університету дає підстави для висновку про низку характерних ознак її змісту, а саме: комплексність, що виявляється в широті й різноманітності тематики для забезпечення системних знань про феномен англійської мови в історії та сьогоденні, її зв'язок з культурою її народів-носіїв, здатності до її використання як засобу комунікації та готовності до її викладання в умовах загальної шкільної освіти; інтегрованість, що відображається в міждисциплінарності проблематики та систематизованості даних різних наукових галузей навколо питань розвитку і функціонування англійської мови, її застосування в процесі спілкування та викладання як шкільного предмета; концентричність, що втілюється у структуруванні відповідної інформації за принципом поступового ускладнення, поглиблення і розширення новими елементами.

Весь комплекс модулів фахової підготовки вчителя англійської мови за бакалаврською та магістерською програмами Потсдамського університету представлений схематично в нижче поданій таблиці 1.

Вивчення тематичних особливостей та кількісних параметрів модулів фахової підготовки вчителів англійської мови на етапах бакалаврату та магістратури відповідно до чинних програм Потсдамського університету дало змогу встановити обсяги різних структурних компонентів її змісту. Так, згідно з чинною бакалаврською програмою Потсдамського університету зі спеціальності «Загальна середня освіта I-II ступенів (Англійська мова)» обсяг лінгвістичного компонента змісту фахової підготовки учителів англійської мови становить 47,8 %, методичного – 17,5 %, культуро- та літературознавчого – 34,7 %. Водночас відповідно до чинної магістерської програми цього ж вищого навчального закладу та цієї

Таблиця 1
Модулі фахової підготовки учителів англійської мови відповідно до програми Потсдамського університету для бакалаврського і магістерського освітніх рівнів

Назва модуля	Кількість кредитів ЄКТС
Бакалаврат	
Обов'язкові модулі	
Практика мовлення	15
Вступ до англістики та американістики	6
Історія і різновиди англійської мови	6
Система англійської мови та її рівні	6
Методика викладання англійської мови у закладах загальної середньої освіти	12
Література та культура англійських країн	6
Вибіркові модулі (2 із 4)	
Література Великої Британії	9
Культура Великої Британії	9
Американська культура / література	9
Англофонна постколоніальна література / культура	9
Магістратура	
Обов'язкові модулі	
Практика мовлення	6
Основи англістики	6
Методика викладання англійської мови у загальноосвітніх школах I-II ступенів	6
Вибіркові модулі (1 із 2)	
Літературознавство	12
Культурологія	12

ж спеціальності обсяг лінгвістичного компонента змісту фахової освіти учителя англійської мови становить 40 %, методичного – 20 %, культурологічного та літературознавчого – 40 %. Із наведених кількісних даних є очевидною збалансованість структурних компонентів змісту фахової підготовки учителів англійської мови у відповідних освітніх програмах Потсдамського університету, що виявляється у раціональному співвідношенні обсягів модулів лінгвістичного, культурологічного та літературознавчого та методичного спрямування. Зокрема цілком закономірно і доречною видається більша частка лінг-

вістичних модулів у бакалаврській програмі професійної підготовки вчителя англійської мови та її зменшення у межах магістерської програми для підсилення методичного та культурологічного та літературознавчого компонентів змісту фахової освіти педагогічних кадрів цього профілю.

Висновки. Фахова підготовка вчителів іноземної мови в Німеччині стандартизована на федеральному рівні як засадничий компонент професійної освіти педагогічних кадрів цього профілю, що забезпечує формування комплексу фахових компетентностей, зокрема лінгвістичної, літературознавчої, культурологічної, методичної. Визначені компетентності як очікувані кінцеві результати фахової підготовки вчителя іноземної мови слугують ключовими орієнтирами у відборі та структуруванні її змістових засад. Тож зміст фахової підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині охоплює лінгвістичний, літературознавчий, культурологічний та методичний компоненти, що підпорядковані формуванню відповідних фахових компетентностей. Федеральні стандарти названих структурних складників змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов визначають найсуттєвіші аспекти їх тематики, залишаючи широкий вільний простір для її доповнення з урахуванням регіональних розбіжностей федеральних земель у професійній підготовці кадрів цього профілю.

Названі компоненти змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов конкретизуються у відповідних освітніх програмах німецьких університетів бакалаврського та магістерського рівнів, втілюючись у системі навчальних модулів лінгвістичного, культурологічного та літературознавчого, методичного спрямування. На підставі розгляду бакалаврської та магістерської програми професійної освіти вчителів англійської мови Потсдамського університету можемо зробити висновок про комплексність, інтегрованість, концентричність та збалансованість структурних компонентів змісту фахової підготовки педагогічних кадрів цього профілю у німецьких вищих навчальних закладах. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні організаційно-методичних засад фахової підготовки вчителів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базова В. Проблема професійної підготовки викладачів іноземної мови в університетах Німеччини. *Витоки педагогічної майстерності*. 2011. № 8(2). С. 55–59.
2. Дяченко Л. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Федеративної Республіки Німеччина: стан і реалії. Київ, ДКС, 2016. 84 с.
3. Козак Н. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у Німеччині. *Наукові записки Тернопільського Національного Педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2005. № 5. С. 180–184.

4. Концепція розвитку педагогічної освіти (2018 р.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 7.02.2022).
5. Кристопчук Т. Стан та тенденції розвитку педагогічної освіти в Німеччині. *Postępy w nauce w ostatnich latach*. Warszawa, «Diamond trading tour», 2016. S. 19–25.
6. Махиня Н. Реформування системи педагогічної освіти Німеччини (друга половина XX – початок XXI ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Кіровоград, 2009. 20 с.
7. Сторонська О. Практична підготовка майбутніх учителів у системі вищої освіти Німеччини. *Молодь і ринок*. 2018. № 2. С. 38–42.
8. Шапочкіна О. Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів у Німеччині : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2012. 22 с.
9. Fachspezifische Studien- und Prüfungsordnung für das Bachelorstudium im Fach Englisch für das Lehramt für die Sekundarstufen I und II an der Universität Potsdam vom 21. Februar 2020. URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ambek/Amtliche_Bekanntmachungen/2020/ambek-2020-06-220-224.pdf (дата звернення: 8.02.2022).
10. Fachspezifische Studien- und Prüfungsordnung für das Masterstudium im Fach Englisch für das Lehramt für die Sekundarstufen I und II an der Universität Potsdam vom 21. Februar 2020. URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ambek/Amtliche_Bekanntmachungen/2020/ambek-2020-06-225-229.pdf (дата звернення: 8.02.2022).
11. Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung in der Fassung vom 16. Mai 2019. URL: https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2008/2008_10_16-Fachprofile-Lehrerbildung.pdf

REFERENCES

1. Bazova V. *Problema profesiinoi pidhotovky vykladachiv inozemnoi movy v universytetakh Nimechchyny* [The problem of professional training of foreign language teachers in German universities]. The sources of pedagogical skills, 2011. No. 8(2), pp. 55–59. [in Ukrainian].
2. Diachenko L. *Psykholoho-pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv zahalnoosvitnikh shkil v universytetakh Federativnoi Respubliki Nimechchyna: stan i realii* [Psychological and pedagogical training of future teachers of secondary schools in universities of the Federal Republic of Germany: state and realities]. Kyiv, DKS, 2016. 84 p. [in Ukrainian].
3. Kozak N. *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u Nimechchyni* [Professional training of future foreign language teachers in Germany]. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University, Series: Pedagogy, 2005. No. 5, pp. 180–184. [in Ukrainian].
4. *Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity (2018)* [The concept of development of pedagogical education]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
5. Krystopchuk T. *Stan ta tendentsii rozvytku pedahohichnoi osvity v Nimechchyni* [Current state and trends in the development of pedagogical education in Germany]. *Postępy w nauce w ostatnich latach*. Warszawa, «Diamond trading tour», 2016. pp. 19–25. [in Ukrainian].
6. Makhynia N. *Reformuvannia systemy pedahohichnoi osvity Nimechchyny (druha polovyna XX – pochatok XXI st.): avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.01* [Reform of the system of pedagogical education in Germany (second half of the XXth – beginning of the XXIth century)]. Kirovohrad, 2009. 20 p. [in Ukrainian].
7. Shapochkina O. *Suchasni tendentsii rozvytku neformalnoi osvity maibutnikh uchyteliv u Nimechchyni: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.04* [Current trends in the development of non-formal education for future teachers in Germany]. Kyiv, 2012. 293 p. [in Ukrainian].
8. Storonka O. *Praktychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv u systemi vyshchoi osvity Nimechchyny* [Practical training of future teachers in the higher education system of Germany]. Youth and Market, 2018. No. 2, pp. 38–42. [in Ukrainian].
9. *Fachspezifische Studien- und Prüfungsordnung für das Bachelorstudium im Fach Englisch für das Lehramt für die Sekundarstufen I und II an der Universität Potsdam vom 21. Februar 2020* [Subject-specific study and examination regulations for the bachelor's degree in English for the teaching in secondary schools at the University of Potsdam] URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ambek/Amtliche_Bekanntmachungen/2020/ambek-2020-06-220-224.pdf [in German].
10. *Fachspezifische Studien- und Prüfungsordnung für das Masterstudium im Fach Englisch für das Lehramt für die Sekundarstufen I und II an der Universität Potsdam vom 21. Februar 2020* [Subject-specific study and examination regulations for the master's degree in English for the teaching in secondary schools at the University of Potsdam]. URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ambek/Amtliche_Bekanntmachungen/2020/ambek-2020-06-225-229.pdf [in German].
11. *Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerbildung in der Fassung vom 16. Mai 2019*. [Common national content requirements for the subject sciences and subject didactics in teacher training]. URL: https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2008/2008_10_16-Fachprofile-Lehrerbildung.pdf [in German].